85 години

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Том I

85 години

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

„Димитър А. Ценов" - Свищов

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

8-9 ноември 2021 г.

Том I

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Свищов, 8-9 ноември 2021 г.

Посветена на 85 години от създаването
на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“

Сборник с доклади

ТОМ I

Международната научно-практическа конференция е организирана в изпълнение проект НФ-2-2021 „Устойчиво развитие и социално-икономическа кохезия през XXI век – тенденции и предизвикателства“, финансиран със средства по Наредба на МОН за насърчаване на научно-изследователската дейност

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2021

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ
Проф. д-р Марияна Божинова
Ректор на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ - председател
Проф. д. н. Борислав Борисов
Проф. д. н. Божидар Божинов
Проф. д-р Стоян Проданов
Доц. д-р Галина Чиприянова
Доц. д-р Здравко Любенов
Доц. д-р Иван Марчевски
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Катя Личева
Доц. д-р Людмил Несторов
Доц. д-р Марина Николова
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Силвия Костова
Доц. д-р Христо Сирашки

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Румен Ерусалимов - *председател*
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова
Гл. ас. д-р Асен Божиков

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ
Проф. д-р Любчо Варамезов - *председател*
Проф. д-р Анета Денева
Проф. д-р Атанас Атанасов
Проф. д-р Йордан Василев
Проф. д-р Красимир Шишманов
Проф. д-р Маргарита Богданова
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Александър Ганчев
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Румен Ерусалимов
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-2067-8 (print)
ISBN 978-954-23-2068-5 (online)

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND SOCIO-ECONOMIC COHESION IN THE 21ST CENTURY: TRENDS AND CHALLENGES

Svishtov, 8th - 9th November 2021

Dedicated to the 85th anniversary since the establishment of D. A. Tsenov Academy of Economics

Conference Proceedings

VOLUME I

The international scientific and practical conference has been organized as implementation of project SF-2-2021 "Sustainable Development and Socio-Economic Cohesion in the 21st Century: Trends and Challenges", financed with funds by Ordinance of the Ministry of Education and Science for encouraging scientific research

Tsenov Academic Publishing House
Svishtov
2021

PROGRAM COMMITTEE
Prof. Mariyana Bozhinova, Ph.D.
Rector of D. A. Tsenov Academy of Economics
Prof. Borislav Borissov, D.Sc.
Prof. Bozhidar Bozhinov, D.Sc.
Prof. Stoyan Prodanov, Ph.D.
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, Ph.D.
Assoc. Prof. Ivan Marchevski, Ph.D.
Assoc. Prof. Irena Emilova, Ph.D.
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, Ph.D.
Assoc. Prof. Katya Licheva, Ph.D.
Assoc. Prof. Lyudmil Nestorov, Ph.D.
Assoc. Prof. Marina Nikolova, Ph.D.
Assoc. Prof. Plamen Petkov, Ph.D.
Assoc. Prof Silviya Kostova, Ph.D.
Assoc. Prof Hristo Sirashki, Ph.D.

ORGANIZING COMMITTEE
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D., Chairman
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovksi, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.
Head Asst. Asen Bozhikov, Ph.D.

EDITORIAL COMMITTEE
Prof. Lyubcho Varamezov, Ph.D., Chairman
Prof. Aneta Deneva, Ph.D.
Prof. Atanas Atanasov, Ph.D.
Prof. Yordan Vasilev, Ph.D.
Prof. Krasimir Shishmanov, Ph.D.
Prof. Margarita Bogdanova, Ph.D.
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Aleksandar Ganchev, Ph.D.
Assoc. Prof. Ventsislav Vassilev, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovski, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.

The published materials have been reviewed. The authors are responsible for the content and layout of their papers, the opinions expressed, the data used and the sources cited.

ISBN 978-954-23-2067-8 (print)
ISBN 978-954-23-2068-5 (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

ТОМ I

ПЛЕНАРНИ ДОКЛАДИ

ПЪТЯТ КЪМ УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНА КОХЕЗИЯ –
МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ РИСКОВЕ И БАРИЕРИ
Проф. д.ик.н. Димитър М. Иванов …… 7

ПРОБЛЕМАТИЧНОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА
Проф. д-р Митко Димитров …… 31

ФИНАНСИ, ИКОНОМИКС, ЗАСТРАХОВАНЕ И ОСИГУРЯВАНЕ

ИКОНОМИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА УПРАВЛЕНИЕТО
НА ПУБЛИЧНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ И ИМОТИТЕ –
ДЪРЖАВНАТА И ОБЩИНСКА СОБСТВЕНОСТ
Проф. д.н. Борислав Борисов …….. 51

СИСТЕМНО-СТРУКТУРНЫЙ КРИЗИС И ЕГО ПРОЯВЛЕНИЕ
В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ COVID-19
д.э.н., профессор, Зверяков Михаил Иванович …… 59

ИЗМЕРВАНЕ ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА ПАНДЕМИЯТА
ОТ COVID-19 ВЪРХУ КОРПОРАТИВНИТЕ ПОЛИТИКИ
ЗА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Андрей Захариев …… 67

ОБЛАГОРОДЯВАНЕ НА ПЛОСКИЯ ДАНЪК В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Румен Брусарски …… 75

ДВИЖЕЩИ СИЛИ НА ИНТЕГРАЦИЯ В ГЛОБАЛНИТЕ ЦИФРОВИ ВЕРИГИ
ЗА СЪЗДАВАНЕ НА ДОБАВЕНА СТОЙНОСТ
Проф. д-р Сава Димов …… 83

ЕФЕКТИ ОТ ПРОГРАМАТА НА ЕЦБ ЗА ЗАКУПУВАНЕ НА АКТИВИ
В УСЛОВИЯТА НА ИЗВЪНРЕДНА СИТУАЦИЯ, ПРИЧИНЕНА ОТ ПАНДЕМИЯ
Проф. д-р Силвия Трифонова …… 95

ТЕСТВАНЕ НА КОРЕКТИВНИ ВЕРОЯТНОСТНИ МОДЕЛИ
ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ЕВРОПЕЙСКИ ОПЦИИ ВЪРХУ АКЦИИ
Проф. д-р Стефан Симеонов, Д-р Теодор Тодоров …… 108

КОНКУРЕНЦИЯ И КОНЦЕНТРАЦИЯ НА БЪЛГАРСКИЯ
ОБЩОЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ПАЗАР (2011-2020 г.). СТРУКТУРЕН АНАЛИЗ
И ЕМПИРИЧНИ НАБЛЮДЕНИЯ
Проф. д-р Стоян Проданов …… 116

THE IMPLEMENTATION OF GOALS OF BALANCED DEVELOPMENT
OF POLAND AGAINST THE CHALLENGES AND DANGERS
OF WASTE MANAGEMENT
Assoc. Prof. Ireneusz T. Dziubek, Dr Tatiana Manasterska 126

MODERN FEATURES OF TRUST ASSET MANAGEMENT
Postgraduate student Stanislav Perminov, Assoc. Prof. Deniss Djakons, PhD 136

ИНДУСТРИЯТА НА ХЕДЖ ФОНДОВЕТЕ В ЕРАТА
НА РАЗХЛАБЕНИТЕ ПАРИЧНИ ПОЛИТИКИ И COVID-19
Доц. д-р Александър Ганчев 142

РАЗНОСКИТЕ КАТО НЕДЕЛИМА ЧАСТ ОТ АНАЛИЗА
НА РЕЗУЛТАТИТЕ ПО ИМУЩЕСТВЕНО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Венцислав Василев 150

ВЛИЯНИЕ СТРУКТУРЫ ЭКОНОМИКИ НА ОБЕСПЕЧЕНИЕ
УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА И РАЗВИТИЯ
Кандидат экономических наук, доцент Шараг Елена Сергеевна 159

СТРАТЕГИЧЕСКИ ДЕЙСТВИЯ НА БЪЛГАРСКИТЕ СТОПАНСКИ
ОРГАНИЗАЦИИ В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЯ ОТ COVID-19
Доц. д-р Илиан Минков 166

ИНСТИТУЦИИ И НЕРАВЕНСТВО
Доц. д-р Калин Господинов 174

ПОВЕДЕНЧЕСКИ ПОДХОД КЪМ ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ -
ВЪЗМОЖНОСТИ И ОГРАНИЧЕНИЯ
Доц. д-р Калоян Колев 181

ПРОБЛЕМИ НА ЛОЯЛНОСТТА В БАНКОВИТЕ ИНСТИТУЦИИ
ПРИ СЪВРЕМЕННИТЕ УСЛОВИЯ
Доц. д-р Катя Личева 190

ЦЕЛЕСЪОБРАЗНОСТ И ЕФЕКТИ
НА МЕЖДУРЕГИОНАЛНАТА ДАНЪЧНА КОНКУРЕНЦИЯ
Доц. д-р Людмил Найденов 196

ВЪЗМОЖНИ ГРЕШКИ ПРИ ВЪЗЛАГАНЕТО
НА ОБЩЕСТВЕНИ ПОРЪЧКИ В БЪЛГАРСКАТА ПРАКТИКА
Доц. д-р Марин Маринов, Красимир Парашкевов 204

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ДЪЛГОСРОЧНИТЕ ГРИЖИ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Николай Нинов 210

ЕФЕКТИ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID ВЪРХУ ЗДРАВНИТЕ РАЗХОДИ
Доц. д-р Николай Атанасов 219

ПОДХОДИ И ПРАКТИКА НА ДЪРЖАВНОТО ФИНАНСИРАНЕ
НА ПУБЛИЧНОТО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ
Доц. д-р Пламен Йорданов, **Гл. ас. д-р Маргарита Николова** 230

ФИСКАЛНИТЕ ОБЛЕКЧЕНИЯ ЗА ЛИЦА С УВРЕЖДАНИЯ КАТО ПРИКРИТИ
СОЦИАЛНИ ПЛАЩАНИЯ ПРИ ИНВАЛИДНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, Ас. д-р Йордан Йорданов,
Докторант Жанета Ангелова 238

ОТРАЖЕНИЕ НА КОВИД-19 ВЪРХУ ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПЛАЩАНИЯ
ПО ЗАСТРАХОВКА „КАСКО“ НА МПС В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Румен Ерусалимов 246

ДИГИТАЛИЗАЦИЯ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА СПРАВЕДЛИВОСТ –
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ВЪЗМОЖНОСТИ
Доц. д-р Силвия Топлева 251

ДЪЛГОСРОЧНИ ИКОНОМИЧЕСКИ ЕФЕКТИ
НА ПАНДЕМИИТЕ – УРОЦИ ОТ НЯКОИ ПРЕДХОДНИ КРИЗИ
Гл. ас. д-р Александър Б. Тодоров 258

ЕВРОФИНАНСИРАНЕТО КАТО СРЕДСТВО ЗА ПОВИШАВАНЕ
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА НА ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ СЕКТОР
„ПРОИЗВОДСТВО НА ОБЛЕКЛО ОТ ТЕКСТИЛ“
Гл. ас. д-р Ангелина Терзиева 266

НЯКОИ АСПЕКТИ НА ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА COVID-19
ВЪРХУ БЪЛГАРСКИЯ ЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ПАЗАР
Гл. ас. д-р Анелия Панева 274

ПАЗАРЪТ НА ЗДРАВНО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ –
СЪСТОЯНИЕ, РАЗВИТИЕ И ТЕНДЕНЦИИ
Гл. ас. д-р Валентина Нинова 281

ФИСКАЛНА ИНТЕГРАЦИЯ В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ –
НЕОБХОДИМОСТ, УСЛОВИЯ И ЕФЕКТИ
Гл. ас. д-р Димитър Костов 289

БЪЛГАРИЯ ПО ПЪТЯ КЪМ ЕВРОЗОНАТА
Гл. ас. д-р Петя Василева 297

ДИНАМИКА НА ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ НА БЪЛГАРИЯ
СЪС СТРАНИТЕ ЧЛЕНКИ НА ЕВРОСЪЮЗА
Гл. ас. д-р Сергей Радуканов 304

ПРОМЕНЯЩИТЕ СЕ РОЛИ НА ФИСКАЛНАТА И ПАРИЧНАТА ПОЛИТИКА
В СВЕТЛИНАТА НА COVID-19 В СТРАНИ С РАЗЛИЧЕН ПАРИЧЕН РЕЖИМ
Гл. ас. д-р Соня Георгиева 310

АСПЕКТИ НА НАЦИОНАЛНАТА ПОЛИТИКАТА
ПО ЗАЕТОСТТА И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД НЕЯ
Гл. ас. д-р Таня Илиева ……..……..……..……..… 320

ПОВЕДЕНЧЕСКИ ИНВЕСТИЦИОННИ СТРАТЕГИИ –
ВЪЗМОЖНОСТ ЗА УСТОЙЧИВИ РЕЗУЛТАТИ
ОТ АКТИВНО ИНВЕСТИРАНЕ
Гл. ас. д-р Цветан Павлов ……...……. 325

ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ПРЕД БЪДЕЩИТЕ ПЕНСИОНЕРИ
В КОНТЕКСТА НА НОРМАТИВНИТЕ ПРОМЕНИ ВЪВ ВТОРИ СТЪЛБ
НА ПЕНСИОННИЯ МОДЕЛ В БЪЛГАРИЯ
Ас. д-р Йордан Йорданов ……...……. 334

ПАЗАРЪТ НА БАНКОВИ ДЕПОЗИТИ В БЪЛГАРИЯ:
ДИНАМИКА И СТРУКТУРНИ ИЗМЕНЕНИЯ
Ас. д-р Радослав Къновски …….....……. 340

ОЦЕНКА НА УСТОЙЧИВОСТТА НА АГРАРНИЯ СЕКТОР
В БЪЛГАРИЯ
Д-р Антон Сотиров, **Д-р Никола Пищалов** …….....……. 347

НАДНОРМЕНОТО ТЕГЛО И ЗАТЛЪСТЯВАНЕТО
КАТО РИСКОВ ФАКТОР ЗА ЗДРАВЕТО
Д-р Орлин Цветков …….....…….……. 354

МЕРКИ НА ФЕДЕРАЛНИЯ РЕЗЕРВ НА САЩ
ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА COVID-19
Д-р Свилен Колев .....…….……. 359

STATE AID ENFORCEMENT LAW IN THE ENERGY SECTOR
IN ALBANIA
Lecturer of Law, **Dr. Anduena Gjevori** ……..…….……. 366

БАНКОВАТА ТАЙНА КАТО КОМПОНЕНТА НА БАНКОВАТА
СИГУРНОСТ – ФИНАНСОВО-ПРАВНИ АСПЕКТИ
Преп. Игнат Папазов ……..…….……. 374

THE HISTORICAL EVOLUTION OF THE GOVERNMENT
SECURITIES MARKET IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA
Olesea Speian, PhD Student ……..……...…….……. 378

ПРОМЕНИ В ЕВРОПЕЙСКИТЕ РЕГУЛАТОРНИ КАПИТАЛОВИ
ИЗИСКВАНИЯ ЗА ПОКРИТИ ОБЛИГАЦИИ В УСЛОВИЯТА НА КРИЗА
Докторант Борислав Киров ..……...……..……. 386

АВТОМОБИЛНИЯТ ПАЗАР В БЪЛГАРИЯ И МЯСТОТО
НА ТЪРГОВСКИТЕ ПРЕДСТАВИТЕЛСТВА НА НЕГО
Докторант Ваня Галчева ……...……. 393

ЕФЕКТИ ВЪРХУ ПАРИЧНАТА ПОЛИТИКА В РЕЗУЛТАТ
ОТ НАМАЛЯВАНЕТО НА НАЛИЧНИТЕ ПАРИ В ОБРАЩЕНИЕ
Докторант Владимир Сиркаров ……..……. 398

ВЛИЯНИЕ НА КОЕФИЦИЕНТА P/E И ДИВИДЕНТНАТА
ДОХОДНОСТ ВЪРХУ ЦЕНИТЕ НА АКЦИИТЕ
НА БЪЛГАРСКИЯ КАПИТАЛОВ ПАЗАР
Докторант Владислав Любенов …….....…… 405

ВЪЗМОЖНОСТ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА МСП
В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЯ
Докторант Даниел Данчев …….....…… 413

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РЕГУЛИРАНЕ НА СОЦИАЛНОТО ОСИГУРЯВАНЕ
ЧРЕЗ ГРАНИЦИТЕ НА ОСИГУРИТЕЛНИЯ ДОХОД
Докторант Жанета Ангелова .....…… 421

ЦИФРОВАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ В ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО – СРЕДСТВО
ЗА ПОДОБРЯВАНЕ КАЧЕСТВОТО НА ЖИВОТ И РАДИКАЛНА
ПРОМЯНА НА НАЧИНА НА ПРЕДОСТАВЯНЕ НА МЕДИЦИНСКИ
И ЗДРАВНИ ГРИЖИ
Докторант Живка Петрова .....…… 429

ДЕБАТЪТ МЕЖДУ БАНКОВАТА И ВАЛУТНАТА ШКОЛА ОТ 19-И ВЕК –
ХАРАКТЕРИСТИКИ И ПАРАЛЕЛИ СЪС СЪВРЕМЕННИТЕ
МОНЕТАРНИ РЕАЛНОСТИ
Докторант Кузман Илиев .....…… 438

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД МЕНИДЖМЪНТА НА ЛЕЧЕБНИТЕ
ЗАВЕДЕНИЯ В УСЛОВИЯ НА ПАНДЕМИЯ ОТ COVID-19
(ПО ПРИМЕРА НА УНИВЕРСИТЕТСКА МНОГОПРОФИЛНА БОЛНИЦА
ЗА АКТИВНО ЛЕЧЕНИЕ „СЪРЦЕ И МОЗЪК“ – ПЛЕВЕН)
Докторант Люба Митева .....…… 446

БЛОКЧЕЙН ТЕХНОЛОГИИТЕ – ГОЛЕМИТЕ ПОЛЗИ
ЗА МАЛКИТЕ БАНКИ
Докторант Марина Милинова .....…… 453

ОТРИЦАТЕЛНИ ЛИХВЕНИ НИВА – ЕМПИРИЧЕН ОПИТ
Докторант Милена Пешева .....…… 460

ФИНАНСОВИЯТ ФЕЪРПЛЕЙ В ЖЕНСКИЯ ФУТБОЛ –
НЕОБХОДИМОСТ ИЛИ ВЪЗМОЖНОСТ
Докторант Нено Ненов ……..…… 468

ОТРАЖЕНИЕ НА КОВИД-19 ВЪРХУ ПРЕМИЙНИЯ ПРИХОД
ПО ЗАСТРАХОВКА „КАСКО“ НА МПС В БЪЛГАРИЯ
Докторант Николай Илиев ….…… 474

РАЗВИТИЕ НА ИМУЩЕСТВЕНОТО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ
ПРЕЗ ПРИЗМАТА НА ПРЕЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ОТНОШЕНИЯ
Докторант Радка Василева ….…… 480

КОНСОЛИДАЦИЯТА НА БАНКОВИЯ СЕКТОР
В БЪЛГАРИЯ КАТО ФАКТОР ЗА УСТОЙЧИВОСТ
Докторант Рая Драгоева ……..…… 488

ИНСТРУМЕНТИ ЗА ПРЕВЕНЦИЯ НА ДАНЪЧНИТЕ ИЗМАМИ
ПРИ ТЪРГОВИЯТА С ГОРИВА И НЕФТОПРОДУКТИ
Докторант Стефан Пешов .....……. 496

ПРОГНОЗИРАНЕ НА ПУБЛИЧНИТЕ ФИНАНСИ -
ОТКЛОНЕНИЕ НА ФАКТИЧЕСКОТО ИЗПЪЛНЕНИЕ
НА КОНСОЛИДИРАНАТА ФИСКАЛНА ПРОГРАМА
СПРЯМО ЗАКОНА ЗА БЮДЖЕТА НА БЪЛГАРИЯ
Докторант Юлиан Войнов .....……. 501

СЧЕТОВОДСТВО, КОНТРОЛ, ОДИТ, СТАТИСТИКА И МАТЕМАТИКА

ЗА РОЛЯТА И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА
ПРИ ДОКУМЕНТИРАНЕТО В СЧЕТОВОДСТВОТО
Проф. д-р Атанас Атанасов .....……. 511

ОСОБЕНОСТИ ПРИ СЧЕТОВОДНОТО ОТЧИТАНЕ
НА СТОКИТЕ В УСЛОВИЯТА COVID-19
Доц. д-р Галя Иванова – Кузманова .....……. 517

АКТУАЛНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
ПРЕД СЧЕТОВОДНАТА ПРОФЕСИЯ В КОНТЕКСТА
НА ПРОМЕНИТЕ СЛЕД БРЕКЗИТ
Доц. д-р Галина Чиприянова, Д-р Марий Стоянов .....……. 524

КЪМ НОВ ПОДХОД В ОБУЧЕНИЕТО
ПО МЕЖДУНАРОДНИ СТАНДАРТИ ЗА ФИНАНСОВО ОТЧИТАНЕ
Доц. д-р Диана Ималова, Доц. д-р Венцислав Вечев .....……. 532

СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРИЯ В КОНТЕКСТА
НА ЦЕЛИТЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ – СТАТИСТИЧЕСКИ АСПЕКТИ
Доц. д-р Красимира Славева .....……. 541

СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА ЗАВИСИМОСТТА МЕЖДУ
ЦИФРОВИЗАЦИЯТА НА ИКОНОМИКАТА И ИКОНОМИЧЕСКИЯ РАСТЕЖ
Доц. д-р Маргарита Шопова, Гл. ас. д-р Евгени Овчинников,
Гл. ас. д-р Тихомир Върбанов .....……..…. 549

ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ СПОРАЗУМЕНИЯ ЗА СВОБОДНА
ТЪРГОВИЯ С ТРЕТИ СТРАНИ И ЗНАЧЕНИЕТО ИМ ОТ ПОЗИЦИЯТА
НА МИТНИЧЕСКИЯ КОНТРОЛ В ЕС
Доц. д-р Момчил Антов .....……..…. 557

INNOVATIVE METHODS FOR ACCOUNTING EDUCATION –
EXPERIENCE AND GLOBAL LESSONS LEARNED
Assoc. Prof. Nadya Velinova-Sokolova, PhD ……..……..…..…. 564

НЯКОИ АСПЕКТИ НА ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА COVID-19 ВЪРХУ БЪЛГАРСКИЯ ЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ПАЗАР

Гл. ас. д-р Анелия Панева[1]

Резюме: *Феноменът COVID-19 оказа съществено влияние върху социалния и икономическия живот у нас. Наред с редицата проблеми, които постави пред българската икономика, пандемията в частност засегна и българския застрахователен пазар. В доклада акцентът се поставя на нейното отражение върху някои основни показатели за оценка развитието на застрахователния пазар.*

Ключови думи: *COVID-19, пандемия, застрахователен пазар, общо застраховане, животозастраховане*

JEL: G22

SOME ASPECTS OF THE COVID-19 IMPACT ON THE BULGARIAN INSURANCE MARKET

Head Assist. Prof. Anelia Paneva, PhD

Abstract: *The COVID-19 phenomenon had a significant impact on social and economic life in our country. Along with a number of problems it posed to the Bulgarian economy, the pandemic in particular affected the Bulgarian insurance market. The paper focuses on the pandemic impact on some key indicators used for insurance market development assessing.*

Key words*: COVID-19, pandemic, insurance market, non-life insurance, life insurance*

JEL: G22

1. Въведение

За COVID-19 започна да се говори от края на 2019 година, когато в китайския град Ухан бяха регистрирани първите случаи на заболели и вирусът започна бързо да се разпространява в страната и по света. Само за няколко месеца епидемията от тежкото респираторно заболяване беше обявена от Световната здравна организация за пандемия. Около два месеца и половина след първите случаи в Китай в България също бяха открити заболели от коронавирус, което наложи българското правителство да предприеме действия с цел намаляване разпространението или появата на COVID-19 в нашата страна. На 13 март 2020 година в страната ни беше въведено извънредно положение, което поради наложената социална дистанция промени съществено начина ни на живот и работа. Въведоха се редица ограничителни мерки, включващи носене на защитни маски на обществени места,

[1] a.paneva@uni-svishtov.bg, СА „Д. А. Ценов“, катедра „Застраховане и социално дело“

намаление на работното време на търговски обекти, прилагане на дистанционен режим на работа, създаване на организация за недопускане струпване на клиенти, въвеждане на променливи граници на работното време, ограничение на движението между населените лица, затваряне на граници, забрана за провеждане на масови мероприятия, временно преустановяване работата на обекти, чиято дейност предполага събиране на големи групи посетители, и др.п. Наложилият се несвойствен до момента начин на живот и изпълняване на трудовата дейност неминуемо се отрази на икономическия и социалния живот в страната. Наред с редицата проблеми, които постави пред българската икономика, пандемията в частност засегна и българския застрахователен пазар. В тази връзка интерес представлява да се проследи отражението на извънредната ситуация, в която се наложи на живеем и работим, върху застрахователната дейност.

В настоящото изследване фокусът пада върху някои показатели, които се използват за характеризиране развитието на застрахователния пазар и приноса на застраховането за развитието на националната икономика. Наблюдението обхваща периода 2016 – 2020 година, последната година от който постави редица изпитания пред застрахователите относно осигуряване оптимално протичане на дейността им в условията на пандемия. Анализът се осъществява на база официалните статистически данни за реализираните годишни брутни премийни приходи, публикувани от Комисията за финансов надзор (КФН) на нейния уеб сайт, както и на данните за брутния вътрешен продукт, публикувани на уеб сайта на Националния статистически институт (НСИ).

2. Отражение на COVID-19 върху значимостта на застраховането като икономически сектор

През последните години застраховането е сред непрекъснато развиващите се в положителна посока икономически сектори в България. За устойчиво му развитие принос имат стабилната икономическа обстановка в страната, условията на свободна конкуренция, ясната законова регламентация на застрахователната дейност, осъществяваният строг държавен надзор върху нея.

През избрания за наблюдение период 2016 – 2020 година развитието на българската икономика е устойчиво (вж. Таблица 1). Брутният вътрешен продукт (БВП), който се приема за основен измерител на икономическата активност, нараства през всяка година от периода. Изключение прави 2020 година, в началото на която започна въвеждането на различните ограничителни мерки, когато се забелязва забавяне в икономическото развитие на страната. Брутният вътрешен продукт намалява с малко над 1 млрд. лв., което представлява незначителен спад от около 1%.

Таблица 1. Динамика на брутния вътрешен продукт и брутния премиен приход за периода 2016 – 2020 година

Показател	2016 г.	2017 г.	2018 г.	2019 г.	2020 г.
1. Стойности на показателите (в хил. лв.)					
БВП	95 130 590	102 345 074	109 743 367	119 772 250	118 605 000
БПП – общ	2 047 740	2 177 443	2 535 713	2 912 111	2 880 254
БПП в общото застраховане	1 619 654	1 748 778	2 087 776	2 413 210	2 438 730
БПП в живото-застраховането	428 086	428 664	447 936	498 901	441 523
2. Темпове на развитие на показателите					
БВП	106,45	107,58	107,23	109,14	99,03
БПП – общ	104,25	106,33	116,45	114,84	98,91
БПП в общото застраховане	102,96	107,97	119,38	115,59	101,06
БПП в живото-застраховането	109,41	100,14	104,50	111,38	88,50

Източник: КФН, НСИ и собствени изчисления на автора

Тъй като застраховането е част от националната икономика, дейността на застрахователните дружества е зависима от икономическата среда, в която функционират. Настъпилите в резултат на COVID кризата промени в динамиката на развитие на националната икономика предопределят и промените в застрахователния бизнес. През периода 2016 – 2020 година развитието на българското застраховане следва като цяло тенденциите, присъщи за икономическата активност в страната. Данните в Таблица 1 показват, че до 2019 година включително брутният премиен приход (БПП)[2], приет за основен показател относно състоянието и развитието на застрахователния пазар, непрекъснато се повишава. В унисон с общото икономическо развитие в страната през 2020 година следва спад в неговата стойност. Намалението обаче е несъществено – с малко над 1%. В тази връзка е важно да се отбележи, че част от въведените в страната ограничителни мерки не засегнаха застрахователния бизнес. Забраната за масови посещения на търговски обекти или временно преустановяване на дейността им не се отнасяше за офисите на застрахователните дружества и застрахователните посредници, които можеха да продължат работата си по установения начин, но при строго спазване на санитарно-хигиенните изисквания (дезинфекция и редовно проветряване на работните помещения, поставяне на дезинфектанти да ползване от служителите и клиентите, инструктаж за спазване на лична хигиена на персонала, осигуряване на лични предпазни средства, недопус-

[2] Формира се за сметка на брутните застрахователни премии, които застрахованите лица плащат по различните видове застраховки.

кане до работа на служители с прояви на остри заразни заболявания, недопускане струпване на лица в помещенията за обслужване на клиенти, спазване на дистанция и др.п.).

Приведените в Таблица 1 данни показват, че през периода на анализ е налице различна посока на изменение на БПП, реализиран в двата основни раздела застраховане – общото застраховане и животозастраховането. В обхвата на общото застраховане попадат застраховки на имущества, имуществени интереси и отговорности (Ерусалимов, Василев, Йорданов, Панева, & Димитров, 2019). Обект на животозастраховането са животът, здравето и телесната цялост на застрахованите лица (Ерусалимов & Панева, 2019).

На фона на спада в общия БПП, в раздел „Общо застраховане“ се отчита непрекъснато нарастване на приходите от застрахователни премии. Докато икономическата и застрахователната активност в страната се свиват, дейността на общозастрахователните дружества запазва положителната си динамика. Дори през кризисната 2020 година се наблюдава положително развитие, макар нарастването да е с едва 1%. Една от причините кризата от COVID-19 да не се отрази негативно на общото застраховане е наличието на голям брой задължителни застраховки в този раздел застраховане. С доминиращ пазарен дял (около и над 40%) в продуктовата структура на общото застраховане е най-масовата застраховка у нас – задължителната застраховка „Гражданска отговорност на автомобилистите“. Освен нея задължителни са и редица застраховки на професионална отговорност – на застрахователни посредници, адвокати, нотариуси, синдици, частни съдебни изпълнители, експерт-счетоводители и одитори, лекари и медицински персонал и др.

Различна е ситуацията в животозастраховането. Докато през 2020 година в общото застраховане е налице положително развитие, а застрахователният бизнес като цяло се свива само с 1%, в раздел „Животозастраховане“ спадът е с около 12%. Посоченият ефект върху животозастраховането потвърждава установената в годините принципна тенденция в периоди на криза то да реагира по-чувствително към промените и негативните тенденции при него да са по-осезаеми.

Допълнителна представа относно динамиката на развитие на застраховането спрямо българската икономика дава коефициентът на изпреварване (Иванов, Касабова, & Шопова, 2017, стр. 52-53). Изчислен на база темповете на развитие на брутния премиен приход и брутния вътрешен продукт, той показва дали се увеличава или намалява скоростта на развитие на застрахователния сектор в сравнение с общото икономическо развитие (вж. Таблица 2).

Данните от таблицата показват, че през анализирания период българският застрахователен пазар се развива с почти еднакви темпове като икономиката на страната, а в някои години – и по-динамично. Подобна е ситу-

ацията и с общото застраховане, като при него преобладават години на изпреварващо развитие, в т.ч. и през пандемичната 2020 година. Развитието на животозастраховането обаче е предимно с изоставащи темпове, сравнено с общото икономическо развитие, като най-неблагоприятна е ситуацията в годината на COVID кризата.

Таблица 2. Коефициент на изпреварване за периода 2016 – 2020 година

Показател	2016 г.	2017 г.	2018 г.	2019 г.	2020 г.
Коефициент на изпреварване – общо за застрахователния пазар	0,98	0,99	1,09	1,05	1,00
Коефициент на изпреварване в общото застраховане	0,97	1,00	1,11	1,06	1,02
Коефициент на изпреварване в животозастраховането	1,03	0,93	0,97	1,02	0,89

Източник: собствени изчисления на автора по данни на КФН и НСИ

Очертаните ефекти на пандемията върху динамиката на брутния вътрешен продукт и брутния премиен приход насочват вниманието и към показателя „застрахователно проникване“[3] (вж. Таблица 3). Въз основа на този показател се характеризира приносът на застраховането за икономическото развитие на страната. Той дава представа какъв е делът на брутния премиен приход в брутния вътрешен продукт.

Таблица 3. Застрахователно проникване за периода 2016 – 2020 година

(в %)

Показател	2016 г.	2017 г.	2018 г.	2019 г.	2020 г.
Застрахователно проникване – общо за застрахователния пазар	2,15	2,13	2,31	2,43	2,43
Застрахователно проникване в общото застраховане	1,70	1,71	1,90	2,01	2,06
Застрахователно проникване в животозастраховането	0,45	0,42	0,41	0,42	0,37

Източник: собствени изчисления на автора по данни на КФН и НСИ

От данните в Таблица 3 е видно, че на този етап застраховането не оказва съществено влияние върху икономическото развитие на страната. Налице е обаче положителна тенденция в тази посока. Тъй като в наблюдавания период застраховането се развива динамично и на моменти изпреварващо спрямо националната икономика, застрахователното проникване нараства. Въпреки спада на премийните приходи през пандемичната 2020 година, застраховането запазва значимостта си като икономически сектор на нивото от предходната година. Изменението на застрахователното проникване в двата раздела застраховане се характеризира с известни различия. По-

[3] Изчислява се в процент като отношение на брутния премиен приход и брутния вътрешен продукт за даден период.

бързите темпове на изменение на общото застраховане водят до засилване влиянието му върху икономическото развитие на страната. Стойността на застрахователното проникване през кризисната година дори е най-висока в рамките на наблюдавания период. Изоставащото развитие на животозастраховането води до отслабване на въздействието му върху развитието на националната икономика.

По-значимите негативни последици на пандемията COVID-19 върху животозастрахователния пазар рефлектират и върху пазарните му позиции (вж. Фигура 1).

Фигура 1. Структура на застрахователния пазар в България
Източник: Собствени изчисления на автора по данни на КФН

От приведените данни за пазарния дял на двата раздела застраховане е видна лидерската позиция на общото застраховане на българския застрахователен пазар. То формира около и над 80% от брутните премийни приходи в страната. Пазарният му дял постоянно нараства и превишава четирипет пъти този на животозастраховането. Относителният дял на животозастраховането пред наблюдавания период постоянно спада, като най-ниската му стойност е през пандемичната 2020 година. Това е и най-слабото пазарно представяне на животозастраховането след 2010 година.

3. Заключение

Пандемията от COVID-19 и въведените в страната ограничителни мерки за справяне с последиците от нея поставиха редица изпитания пред националната икономиката. Като част от нея, застрахователният бизнес

също изпита ефекта от промените. Факт е обаче, че кризисната ситуация не причини сериозни сътресения на застрахователния бранш.

На база представените в доклада данни могат да се направят следните изводи относно въздействието, което оказа COVID-19 върху българския застрахователен пазар:

- През пандемичната 2020 година застрахователната активност в страната се свива и се отчита спад в брутния премиен приход, но той е незначителен – малко над 1%. В своето развитие застраховането следва динамиката на националната икономика. В резултат на това то запазва нивото си на значимост като икономически сектор.
- Общото застраховане не търпи сериозни негативни последици от COVID кризата. Налице е забавяне в развитието му, но въпреки това се отчита нарастване на брутния премиен приход. Установява се, че този раздел застраховане се развива по-динамично в сравнение с националната икономика и застрахователния пазар. Неговите пазарни позиции се засилват, а оттам и приносът му за икономическото развитие на страната.
- Животозастраховането е по-силно засегнато от COVID кризата. Налице е спад в брутния премиен приход с 12%, изоставане спрямо развитието на националната икономика и застрахователния пазар, загуба на пазарни позиции, намаляване на значимостта му като фактор за икономическото развитие на страната.
- Съотношението между двата раздела застраховане е все по-осезаемо в полза на общото застраховане. В резултат на негативното въздействие на COVID-19 върху животозастраховането пазарният му дял продължава да намалява, докато общото застраховане е с доминираща роля.

Използвани източници

Ерусалимов, Р., & Панева, А. (2019). *Лично застраховане.* Свищов: АИ Ценов.

Ерусалимов, Р., Василев, В., Йорданов, П., Панева, А., & Димитров, П. (2019). *Въведение в застраховането.* Свищов: АИ Ценов.

Иванов, Л., Касабова, С., & Шопова, М. (2017). *Статистическо изследване и прогнозиране на развитието.* Свищов: АИ Ценов.

Комисия за финансов надзор. (н.д.). *Раздел „Поднадзорни лица“, подраздел „Статистика“/„Застрахователен пазар“.* Изтеглено на 4 септември 2021 г. от официален сайт на Комисията за финансов надзор: www.fsc.bg

Национален статистически институт. (н.д.). *Раздел „Статистически данни”, подраздел „Макроикономическа статистика“*. Изтеглено на 4 септември 2021 г. от официален сайт на Национален статистически институт: www.nsi.bg